

Duyuru Tarihi : 30.03.2009
Duyuru No : DUYURU/2009-047
Yayımlandığı Yer : LEBİB YALKIN DERGİSİ / NİSAN 2009 / SAYI : 64 / Sayfa : 127 - 131

Dr. Şenol TURUT
BDO DENET, Vergi Denetim Müdürü

5838 SAYILI KANUNLA ÇEKLERE GETİRİLEN VADE KISITLAMASININ YARATTIĞI VERGİ AVANTAJI

1. Genel Olarak Reeskont İşlemi:

Gelir ya da kurumlar vergisi matrahı hesaplanırken, işletmeye dahil olan iktisadi kıymetlerin bilanço günündeki (geçici vergi dönemleri ve hesap dönemi sonu) değerlerinin takdir ve tespit edilmesi gerekir. Hangi iktisadi kıymetin hangi değerleme ölçeği ile değerlendirileceği de Vergi Usul Kanunu (VUK)'nda belirlenmiştir. Nitekim, VUK'nun 281. maddesinde "alacakların", 285. maddesinde ise "borçların" kayıtlı değerleriyle¹ değerlendirileceği belirtildikten sonra, vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacakların ve borçların değerlendirme gününün kıymetine (peşin değerine) indirgenebileceğine hükmedilmiştir.

Gerçekten de, bir borç ya da alacak senedinin nominal (üzerinde yazılı) değeri, bu senedin vadesine kadar kalan süreye tekabül eden faizi de içermektedir. İşte Yasada hüküm bulan alacak ve borç senetlerinin değerlendirme günündeki değerlerine indirgenmesi; senedin nominal bedelinin içerisindeki (değerlemenin yapıldığı tarih ile senedin vadesi arasındaki süreye tekabül eden) faizin ayıklanması, yani senedin o günkü peşin değerine getirilmesidir². Senedin ihtiva ettiği faiz, değerlendirme gününden sonrasına ilişkin olduğundan, böylelikle bu faiz ait olduğu döneme mal edilir. Diğer bir deyişle, bulunan bu tutar (faiz), dönemselilik ilkesine uygun biçimde, vergi matrahıyla ilişkilendirilmek suretiyle gelecek döneme ilişkin gelir ya da gider olarak ilgili dönemde dikkate alınır. İşte bu işlem "reeskont" olarak adlandırılmaktadır.

Örneğin, 31.10.2008'de 1.000 YTL'na bir mal satan ve bu mal için 12 ay vadeli senet alan bir işletme, yapmış olduğu bu satış nedeniyle 2008 yılı kayıtlarına 1.000 YTL. satış hasılatı girecek ve bu tutar vergiye tabi kazanca dahil edilecektir. Oysa, bu mal 10 ay vadeli satılmıştır. Dolayısıyla 1.000 YTL tutarındaki satış bedelinin (buna bağlı olarak da senedin) bir kısmı mal bedeli, bir kısmı da faizdir. Yani senedin üzerinde yazılı tutar yalnızca mal bedelini değil, bir vade farkını ya da faizi de içermektedir. Bu nedenle 31.12.2008 tarihinde yapılan değerlemede senedin tahsili için kalan 10 aylık süreye tekabül eden faiz (ya da vade farkı) hesaplanarak, takip eden yılın geliri olan bu tutar 2008 yılı vergi matrahından indirilebilir.

¹ Muhasebe kayıtlarında gösterilen (işlenmiş bulunan) hesap değeri.

² Yapılan faiz hesaplama işleminde (reeskontta), senedin üzerinde bir faiz oranı belirtilmişse bu oran, belirtilmemişse TC Merkez Bankası'nın resmi iskonto haddi kullanılmalıdır. Bu oran halen %27 olarak uygulanmaktadır

2. “Vadeli Çekler” Açısından Reeskont Uygulaması:

2.1. “Çek”in Mahiyeti:

VUK md. 281 ve 285’de “senede” bağlı alacaklarda reeskont yapılabileceğine hükmedilmiştir. Burada geçen “senet” tabirinden ne anlaşılması gerektiği ise VUK’nda belirtilmemiş olup, Türk Ticaret Kanunu (TTK) hükümlerine gitmek gerekir. Aslında “senet” denilince borçlunun imzasını ihtiva eden, bilhassa bir hak veya borç doğurmak veya bir hak ve borcu ispat etmek maksadıyla meydana getirilen vesika anlaşılır³. Ancak, bu manada senet tabirinin kapsamına gerek Borçlar Kanunu gerekse TTK’nda tanımlanan pek çok vesika girer. Oysa reeskont açısından, ticari bir alacak ya da borcu tevsik eden “kıymetli evrak” niteliğindeki senet esas alınmalıdır ki; bu noktada Ticaret Hukukunun “kıymetli evrak” başlıklı Üçüncü Kitabının, Dördüncü Faslında düzenlenen “kambyo senetleri” gündeme gelmektedir.

TTK’nun “kambyo senetleri” başlığında düzenlenen senetler; “poliçe, çek ve bono”dur. Bununla birlikte, uygulamada “senet” tabirinden, kambyo senetlerinden birisi olan “bono” anlaşılmaktadır. Oysa “çek” de TTK’nun “kambyo senetleri” ayrımı ile 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunla düzenlenmiş bir kambyo senedi türüdür. Netice olarak, bir kambyo senedi olan “çek”in de, VUK’nun 281 ve 285. maddelerinde belirtilen “senet” kavramı içerisine gireceğini düşünüyoruz.

2.2. “Vadeli Çek” Kavramı:

Yukarıda belirttiğimiz üzere “çek” de bir kambyo senedir. Ancak çek, diğer kambyo senetlerinden (poliçe ve bono) farklı olarak, ödeme emri (talimatı) niteliğindedir. Nitekim, TTK md. 707’de, “Çek, görüldüğünde ödenir. Buna aykırı her hangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir.” hükmüne yer verilmiştir. Yine 3167 sayılı Kanunda da TTK md. 707’ye benzer bir düzenlemeyle, *çekin ibraz edildiği tarihte banka şubesince ödeneceği* hükme bağlanmıştır (md.4).

Bu düzenlemelerden de anlaşıldığı üzere, çek görüldüğü anda muhatap tarafından ödenmesi zorunlu olan bir ödeme emridir, yani alacak veya borç belgesi değildir. Çekte vade olmaz. Çeke vade konulsa dahi TTK 707’ye göre yazılmamış sayılır, yani hukuki netice yaratmaz. Dolayısıyla hukuk sistemimizde “vadeli çek” şeklinde bir kavrama yer verilmemiştir. Bu yönüyle çek, hukuki olarak vade taşımadığından reeskonta da konu edilemez.

Oysa çekin diğer kambyo senetlerinden daha esaslı müeyyidelere (hapis cezası gibi) sahip olması, tahsilat sürecinin kısalığı gibi gerekçeler⁴, uygulamada çekin de diğer kambyo senetleri gibi vadeli olarak ve onlardan daha yaygın şekilde kullanılmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte, belirttiğimiz üzere çekte vade öngörülmesi yasal olarak mümkün olmayıp, belirlenen vade tamamıyla taraflar arasındaki centilmenlik kurallarına göre işlemektedir.

2.3. Vadeli Çekte Reeskont :

Yasal engele rağmen, piyasada çekin vadeli olarak kullanılması, senette olduğu gibi, çek bedelinin içinde de mal/hizmet bedeliyle birlikte faizin de bulunduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Dolayısıyla her ne kadar yasal olarak vade öngörülmemiş olsa da,

³ ERGUN TUNA, Ticaret Hukuku, Cilt 3. Kıymetli Evrak, İstanbul, 1989, s.18

⁴ Ayrıca geçmişte senette damga vergisi öngörülmüş olması, çekte uygulanmaması.

yaygın teamüle göre vadeli düzenlenen çeklerin de, vergilemede özün önceliği prensibi gereği, reeskonta tabi tutulması, mükelleflerin bu haklarının şekle feda edilmemesi gerektiğini düşünüyoruz.

Bununla birlikte, Maliye İdaresi vadeli çeklerin reeskontunun vergisel neticelerini kabul etmemektedir. Diğer bir deyişle Maliye İdaresine göre çekte reeskont uygulanamaz⁵. Oysa, Sermaye Piyasası Mevzuatında, SPK'ya tabi kurumlar için farklı bir belirleme yapılmıştır. SPK tarafından yayınlanan “*Sermaye Piyasasında Mali Tablo Ve Raporlara İlişkin İlke Ve Kurallar Hakkında Tebliğ (Seri: XI, No: 1)*”ın “*Alacak ve Borçları Değerleme*” başlıklı 26. maddesinde, vadeli çekler ve poliçeler de dahil olmak üzere senetli alacak ve borçların reeskont işlemine tabi tutulması şart koşulmuştur. Buna göre, Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi kurumlar, alınan ve verilen çeklerini zorunlu olarak reeskonta tabi tutmakta, ancak; ortaya çıkan gelir ve gideri vergi matrahının tespitinde dikkate almamaktadır.

Netice olarak mevcut uygulamada Maliye İdaresi vadeli çekte reeskontu kabul etmezken, SPK vadeli çekte reeskont uygulamasını zorunlu olarak yaptırmaktadır.

Uygulamada ortaya çıkan uyuşmazlıkların temyiz mercii Danıştay'ın görüşü ise tam net değildir. Şöyle ki; Danıştay 3. Dairesi vadeli olarak düzenlenen çeklerin reeskonta tabi tutulabileceğini kabul etmiştir⁶. Ancak, Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu (VDDGK) çeklerin vadeli senetler gibi değerlendirilmesinin mümkün olmadığı yönünde karar vermiştir.⁷

Danıştay VDDGK'nun vermiş olduğu kararın gerekçesi şöyledir: “*Türk Ticaret Kanununda kambiyo senetleri arasında yer almakla birlikte çekin, yasal olarak vade ve faiz kaydı taşımasının mümkün olmaması, muhatap tarafından görüldüğü anda karşılığının ödenmesinin zorunlu bulunması nedeniyle bono ve poliçeden farklı nitelik taşıdığı ve sadece nakit ödeme aracı olarak işlem görmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Uygulamada çekin çeşitli sebeplerle vadeli düzenlenmiş olması, adına çek düzenlenen yükümlünün ancak değerlendirme gününde vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar için uygulanması öngörülen 213 sayılı Yasanın 281 inci maddesindeki düzenlemeden yararlandırılmasına olanak vermeyeceğinden, ısrar kararında hukuka aykırılık bulunmamaktadır.*”

Görüldüğü üzere, Danıştay VDDGK çekin yasal olarak vade taşıyamaması, görüldüğü anda karşılığının ödenmesinin zorunlu bulunması nedeniyle Maliye İdaresi görüşüne paralel olarak çekin reeskonta tabi tutulamayacağı sonucuna ulaşmıştır. Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle Danıştay'ın bu görüşüne katılmamız mümkün değildir.

3. 2009 Yılı Vadeli Çeklerde Reeskont Uygulanması İmkânı:

Kamuoyunda “Torba Kanun” olarak anılan 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 18. maddesi ile, 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna eklenen geçici 2. maddede şu düzenlemeye yer verilmiştir: “*31/12/2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.*” Dolayısıyla yapılan

⁵ Gerçi 4 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, alınan ya da verilen ileri tarihli çekler vergi uygulamasında normal çek olarak kabul edilirken, Muhasebe Sisteminde ‘özün önceliği kuralı’ gereğince alacak ya da borç senedi olarak kabul edilmekte ve reeskonta tabi tutulabileceği ifade edilmektedir. Ancak, Tebliğde yapılan bu düzenlemelerin, vergi mevzuatı ve uygulaması ile ilgili hiçbir hususu düzenlememekte veya değiştirmemekte olduğu belirtilmiştir. Maliye İdaresinin muhasebesel olarak özün önceliği kuralı gereği çeki, borç ya da alacak senedi gibi değerlendirmesi, bununla birlikte, vergilemede bunu göz önünde bulundurmaması büyük bir çelişkidir.

⁶ Danıştay 3. Dairesi 4.6.1998 gün ve E. No: 1997/671, K. No: 1998/2125 sayılı kararı

⁷ Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu, E. No: 1999/448, K. No: 2000/145 sayılı kararı

düzenleme neticesinde **31.12.2009 tarihine kadar çeklere vade getirilmiştir**. Artık çekte de keşide tarihine itibar edilecektir. Böylelikle 2009 yılı için çek, ödeme talimatı olmaktan çıkmış, vadeli senet haline gelmiştir.

Yukarıda detaylı olarak açıkladığımız üzere, vermiş olduğu kararda açıkça belirttiği üzere Danıştay'ın ve kanaatimizce Maliye idaresinin çeklerde reeskont yapılmasının mümkün olmadığı yönündeki görüşlerinin ana gerekçesi çeklerin diğer kambiyo senetleri gibi, yasal olarak vadeye sahip olmaması diğer bir deyişle bir borç ve alacak belgesi değil, ödeme belgesi mahiyetini taşımasıdır. 5838 sayılı Kanun ile 3167 sayılı Kanuna eklenen Geçici 2. madde ile **31.12.2009 tarihine kadar çeklere vade getirilmek suretiyle, reeskonta engel olarak gösterilen durum ortadan kalkmıştır**. Buna göre, keşide tarihi 31.12.2009 tarihinden önce olan çeklerde, bu tarih; 31.12.2009 tarihinden sonra olan çeklerde ise 31.12.2009 tarihi vade tarihi olarak esas alınmak suretiyle çeklere reeskont uygulanabileceğini düşünüyoruz. Böylelikle **2009 yılının ilk üç geçici vergi döneminde vergisel bir avantaj sağlanmış olacaktır. Kaldı ki, İdarenin itirazı halinde geçici vergiler açısından %10'luk yanılma payına dayanak teşkil edeceği de unutulmamalıdır.**

Ayrıca, Yukarıda detaylı olarak açıkladığımız üzere, çekte reeskont uygulanamaması, vergilemede şeklin değil, özün esas alınması kuralına diğer bir deyişle vergilemenin temeline aykırıdır. Uygulamada bono gibi kullanılan "vadeli çeklerin" sadece 2009 yılına münhasır değil, genel olarak reeskonta tabi tutulması gerektiğini düşünüyoruz.⁸

⁸ Bu hususta bkz. Mehmet MAÇ, Kurumlar Vergisi, 3. baskı, İstanbul: Denet Yayıncılık, 1999,s.243.